

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
"HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

VAN ZOYS TOT SOEST / 27e jaargang nummer 1

Foto omslag: Grote Melm voor de boerderij van Van Roomen. (zomer 1921)
Op het Jaagpad staat Cornelia (Kee) Van Roomen van Hofslot, rechts naast haar,
haar dochter Anna van Roomen (later gehuwd met Arie van de Breemer)
Zittend Willem van Roomen en links de meid Aal Huurdeman.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter	: W.P. de Kam, Emmalaan 3 wim.de.kam@wolmail.nl	(035-5880048)
Secretaris	: J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a johhilh@wanadoo.nl	(035-6018639)
Penningmeester	: P.Kuijpers, Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	(035-6013060)
Overige leden	: R.P. van Dorresteijn, Kolonieweg 6a r.v.dorresteijn@planet.nl	(035-6030234)
	: J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a johhilh@wanadoo.nl	(035-6018639)
	: R.H. Kruiswijk, Specht 17 kruiswyk@wanadoo.nl	(035-6011084)
	: Mevr. J.M. van de Poll, Reigerpad 54 jvdpoll@obsoest	(035-6017065)
	: W. Routers, Cimbaal 19 routers@wanadoo.nl	(035-6010169)
	: F. Stokhof de Jong, Korte Kerkstraat 1 stokhof-dejong@planet.nl	(035-6090833)
	: P. v.d. Weij, P.C. Hooftlaan 34 weijp@soest.nl	(035-6015779)

Redactiecommissie : J.E.J. Hilhorst, W.P. de Kam, W.C.J.M. Peters

Redactie-adres : Plasweg 57a, telefoon: 035 - 6018639

E-Mail: johhilh@wanadoo.nl

Homepage : www.hvsoest.nl

Omslag : W. Routers

Grafische verzorging : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

DE NACHTWACHT VAN SOEST (DEEL 2)

Ton Hartman

In de vorige uitgave van dit periodiek nam de schrijver u mee naar het jubileumfeest van de toenmalige burgemeester; dit voorjaar 100 jaar geleden. Burgemeester Loten van Doelen Grothe was 25 jaar burgervader van de gemeente Soest. Hoewel de weersomstandigheden die dag erg guur waren was het een geslaagd feest volgens de plaatselijke krant. Een van de geschenken die de jubilaris aangeboden kreeg was een foto van de gemeenteraad.

De afgebeelde personen

Waarschijnlijk is Heupers de eerste geweest die de foto met de namen gecompleteerd heeft¹. Helaas heeft hij een klein foutje gemaakt en de letters van C. Kok en A. Kok verwisseld. Dat deze vergissing lang doorwerkt zien we nu nog steeds; tot nu toe is mij niet bekend dat er ooit een correctie geplaatst is. Iedereen schrijft braaf over en sommigen promoveren C. Kok zelfs tot wethouder². Frappant is wel dat zowel Aart als Cornelis (zal in het dagelijks leven wel Cnelis geheten hebben) een kleinzoon hebben die bovengemiddeld in de geschiedenis van

Soest geïnteresseerd zijn. Aart Kok was evenals Peter van den Breemer de grootvader van de binnen de Historische Vereniging Soest alom bekende P.J. van den Breemer. Peter en zijn broer en zussen waren niet de enigen die konden zeggen dat hun beide grootvaders op de foto staan: ook mijn vader (en het gezin waar hij uit voort kwam) was best wel een beetje trots op zijn naamgenoot Piet Hartman en de andere opa Piet van Roomen. Zouden de heren raadsleden naast gemeentelijke politiek ook aan huwelijkspolitiek gedaan hebben?

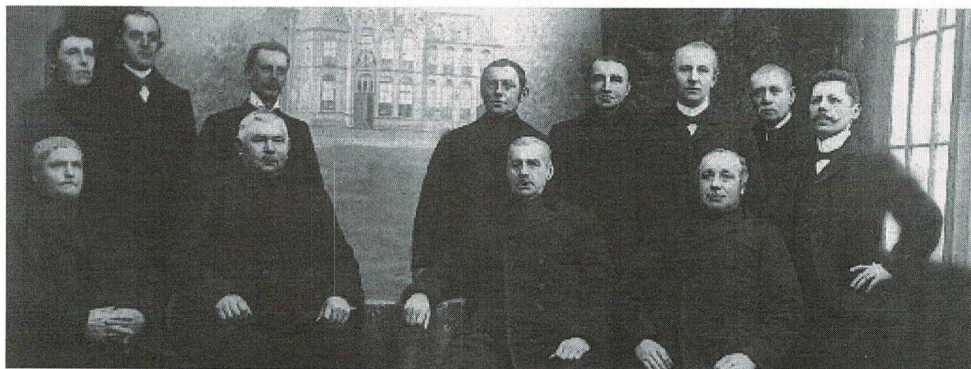
¹ bij mij bekend; E. Heupers, Soest (ter gelegenheid van het 121/2 ambtsjubileum van burg. S.P. Baron Bentinck) 1959 pag. 19, E. Heupers, Soest en Soesterberg in oude ansichten, 1968 pag. 74, Henk Gerth en Joop Piekema, 100 jaar Soest en Soesterberg in woord en beeld, Soest 1999, pag. 14. Dorpswandelingen Soest: de Eng, Kerkebuurt, Soest-Noord, Hans Kruiswijk, 2000.

² Henk Gerth en Joop Piekema, 100 jaar Soest en Soesterberg in woord en beeld, Soest 1999, pag. 14.

Foto Gemeentearchief Soest

Aangezien de namen onder de foto niet allemaal juist zijn zullen we bij deze foto de juiste namen proberen te zetten³. De raad bestond toentertijd geheel uit mannen; het zou nog twaalf jaar duren voordat het algemeen en het vrouwenkiesrecht in Nederland en dus ook in Soest ingevoerd werd. Ook moesten de kiezers toen nog enige maatschappelijke draagkracht hebben om te mogen stemmen. Wat ook voor veel verwarring gezorgd heeft is dat er bij verkiezingen maar een gedeelte van de raad gekozen of herkozen hoefde te worden⁴.

Mijn betiteling van dit gezelschap als “De Nachtwacht van Soest” zou overigens door de toenmalige raad anders opgevat zijn. Ook in de raadsvergadering van 1 december 1884 werd gesproken over het instellen van een nachtwacht en wel om het hoofd te kunnen bieden aan de meer en meer toenemende landloperij en bedelarij door het gebrek aan werk. Het voorstel werd verworpen met zeven raadsleden tegen en drie voor; het argument was dat er niet genoeg vertrouwenswaardige personen voor een nachtwacht gevonden konden worden⁵. Opmerkelijk is dat dit keer in

Gemeenteraad 1906; staand van links naar rechts: A. Kok, L. van Maaren, L.A. Sevenhuijsen, P. van den Breemer, E.J. van der Flier, H. van Klooster, W. Top, H.H. Jonkergouw (gemeentesecretaris). Zittend van links naar rechts; C. Kok, P. Hartman (wethouder), F.C. Kuijper (wethouder), P. van Roomen.

⁵ Copie raadsnotulen opgenomen in Notabel Bestuur.

³ De heer Wim de Kam maakte mij attent op de verwisseling van C. en A. Kok, in andere bronnen zijn Van der Flier en Van Roomen verwisseld en heeft Van Maaren een andere voornaam gekregen.

⁴ De gegevens over de raadsleden en wethouders komen uit Notabel Bestuur en zijn voor zover mogelijk gecontroleerd met behulp van de “inventarisatie Haanstra” en de raadsnotulen.

de raadsnotulen niet de namen van voor- of tegenstemmers genoemd werden.

Op de foto lijkt “de nachtwacht” een gezapig gezelschap, maar bij het nazoe-ken in de raadsnotulen blijkt dat niet alles pais en vree was. Om niet in eeuwenoude verhalen te vervallen heb ik vooral de periode 1906 tot en met 1911 bekeken. Eerst de situatie ten tijde van de foto. Van de elf raadsleden waren er zes landbouwer en ook met de twee wethoudersposten - deze waren tevens raadslid - hadden de boeren de touwtjes stevig in handen. Een andere beroeps-groep was ook goed vertegenwoordigd: namelijk de broodbakkers met twee representanten. Over Lambertus van Maaren spreken de bronnen elkaar tegen, wellicht combineerde hij bovenstaande beroepen van landbouwer en bakker. Van de overige twee was de heer Sevenhuijsen chef en/of directeur bij de Utrechtse Waterleiding Maatschappij en van Wijnand Top was het beroep niet vermeld. De verhouding tussen autochtoon en allochtoon op de foto is dankzij de gemeentesecretaris mooi verdeeld. Waarschijnlijk hadden de boerenzoons uit Eemnes en Hoogland weinig moeite om in het Soesters mee te praten. Dat de

samenstelling van de raad toen al aan het veranderen was, is te zien aan de opkomst van de witte boorden.

In het kader van het eliteonderzoek⁶, enkele jaren geleden, is in een aantal plaatsen in de provincie - waaronder Soest - onderzocht welke mensen in de gemeenteraad zitting hadden, waarmee er wat meer over de bestuurlijke cultuur van Soest aan het licht komt. Het verdient zeker aanbeveling om wat meer resultaten uit dat onderzoek te publiceren; de vrijwilligers hebben vele uren zitten speuren in de archieven en dat speurwerk moet niet ongezien onder het stof verdwijnen.

Nu wil ik niet pretenderen dat alle gegevens juist zijn dus als u een vergissing kunt opsporen dan verneem ik dat graag⁷. Hier volgt een korte beschrijving in alfabetische volgorde:

* **Peter van den Breemer**, 1861-1944, geboren in Soest, landbouwer op boerderij “Grootelo” aan het Korteind, vader van 6 kinderen. RK Raadslid 1895-1935 Wethouder 1908-1919 en 1921-1923. Over deze man is in de loop der jaren al zoveel geschreven wat hem symbolisch op een voetstuk plaatst, iets wat hij zelf nooit gewild zou hebben⁸.

⁶ Notabel Bestuur, een onderzoek naar bestuursleden van Soest in de periode 1813-2000

⁷ Gemeente archief Soest 1812-1928 dossiernummers 28 en 29. De navolgende cursief gedrukte fragmenten zijn letterlijke overnamen uit de raadsnotulen.

⁸ Meer informatie kunt u vinden in “De Families Van den Breemer, Van den Bremer, Van Breemen en Post. Blz. 181 t.m. 185.

* **Evert Jan van der Flier**, 1841-1908, geboren in Barneveld, broodbakker in het pand “de Posthoorn” in de Kerkebuurt, vader van 8 kinderen. Gereformeerd. Raadslid 1898-1908. Op de raadsvergadering van 26 november 1908 is hij met kennisgeving afwezig wegens ongesteldheid, een toen nog wel gebruikte benaming voor meestal een lichte ziekte. Dat het met Evert Jan ernstiger was blijkt wel uit het feit dat hij op 13 december 1908 is overleden.

* **Piet Hartman**, 1852-1910, geboren in Hoogland, landbouwer op boerderij “Gagelgat” in de Birk, vader van 8 kinderen. RK. Raadslid 1879-1909. Wethouder 1887-1888 tijdelijk en 1888-1908. Ook lid van de Provinciale Staten van Utrecht⁹.

* **Henricus Hermanus Jonkergouw**, 1865-1943¹⁰, geboren in 's Hertogenbosch, gemeentesecretaris, woonde aan het Kerkpad. Vader van 4 kinderen. RK. In Soest in functie 1892-1908.

* **Hendrik van Klooster**, 1870-1939,

geboren in Eemnes, begonnen als broodbakker aan de Steenhoffstraat, later onder andere directeur Onderlinge veeverzekering Soest, mede oprichter van de Boerenleenbank Soest¹¹, directeur van de Soester Paardentram, directeur Publieke Werken, vader van 1 kind. RK. Raadslid 1903-1918 en 1927-1938 Wethouder 1911-1918 en 1933-1935. Was niet geheel onomstreden door misschien een te grote dadendrang¹². Van Klooster zou ook in 1927 wethouderskandidaat zijn doch er diende eerst een onderzoek naar zijn handelwijze in het verleden uitgevoerd te worden¹³.

* **Aart Kok**, 1844-1925, geboren in Soest, landbouwer op “Hinlopen” in de Birk, vader van 4 kinderen. RK. Raadslid van 1893-1919. Neef van Cornelis Kok en van Aaltje Kok, de echtgenote van Piet Hartman.

* **Cornelis Kok**, 1845-1921, geboren in Soest, landbouwer op “Graswijk” in de Birk, vader van 9 kinderen. RK

⁹ Bij een publieke veiling op 3 juli 1902 in de “Gouden Ploeg” te Soest wordt door notaris J. Knoppers in zijn verslag vermeld dat Pieter Hartman lid van Provinciale Staten was. Mijn dank voor het opzoeken van dit gegeven gaat naar dhr. J.J. Meerts

¹⁰ Stadsarchief Den Bosch, In het digitaal archief zijn twee geboorten akten gevonden voor H.H. Jonkergouw. Er is maar een overlijdensakte gevonden. Na zijn periode in Soest is “onze” Jonkergouw gemeentesecretaris in 's-Hertogenbosch geworden. De gevonden overlijdensakte kan mogelijk betrekking hebben op de andere H.H. Jonkergouw.

¹¹ Gedenkboek bij het 40 jaar jubileum van de Boerenleenbank Soest, 1945, Jan Onstenk

¹² Jan van Steendelaar in de Soester Courant van 6 maart 2002, zie ook noot 10

¹³ Wim Peters, Stadhuis op Stelten, gepubliceerd in “van Zoys tot Soest” 22e jrg. Nr. 4 voorjaar 2002, blz. 22 t.m. 29. Helaas is de uitslag van dit onderzoek niet vermeld maar gezien zijn latere functies is hij volledig in eer hersteld.

Raadslid van 1893-1911. Neef van Aart Kok en ook weer van Aaltje Kok.

* **Franciscus Cornelis Kuijper**, 1839-1912, geboren in Soest, landbouwer aan het Kerkpad, vader van 11 kinderen. RK raadslid van 1869-1905. Wethouder van 1887-1911

* **Lambertus van Maaren**, 1861-1913, geboren in Soest, landbouwer en/of broodbakker (in de raadsnotulen staat vermeld zonder beroep) te Soesterberg, ongehuwd. RK Raadslid van 1897-1913, wordt soms verwisseld met zijn broer Piet die op hetzelfde adres woonde.

* **Piet van Roomen**, 1863-1935, geboren in Soest, landbouwer op de Grote Melm, vader van 7 kinderen. RK Raadslid van 1895-1907. Volgens de familiale titulatuur moest Piet tegen wethouder Kuijper “oom Frans” zeggen want Nelletje van Roomen, de vrouw van Frans, was een tante van Piet. Waarschijnlijk was hij een vrij ingetogen raadslid, zijn naam ben ik niet tegengekomen en zelfs zijn afscheid heb ik niet kunnen vinden. Voor zover mij bekend is hij de enige van dit gezelschap met nazaten die ook deel uitgemaakt hebben van de gemeenteraad van Soest, namelijk zijn kleinzoons wijlen P.R. van Roomen, A.W. (Arie) van den Breemer en zijn

achterkleindochter Margreet van Roomen die bij de laatste verkiezingen (2006) haar lidmaatschap aan de wilgen heeft gehangen¹⁴.

* **Lambertus Augustus Sevenhuijsen**, 1857-1921, geboren in Brouwershaven, machinist, werktuigkundige, directeur van de Utrechtse Waterleiding Maatschappij, vader van 3 kinderen. Raadslid van 1899-1907 en 1919-1921. In 1898 had Sevenhuijsen al contact met het gemeentebestuur, hij was in het bezit van een ezel en een wagentje waarmee zijn nageslacht naar school in Soest ging. Daarmee passeerde dit geheel nogal vaak de tol aan de Soesterbergse straat en hij wilde dit afkopen. Het gemeentebestuur beschikte dat voor 3 gulden per kwartaal de slagboom voor de ezel en gevolg openstond¹⁵. Iets zuidelijker dan het waterleidingbedrijf ligt aan de van Weerden Poelmanweg een bosgebied met de naam “Ezelsveld”. Ik heb mij wel eens afgevraagd waarom dat bos die naam draagt. Nu lijkt mij het aannemelijk dat Sevenhuijsen daar zijn ezel zijn dagelijkse kostje bij elkaar liet scharrelen en dat daardoor de naam verklaard kan worden. Nog iets zuidelijker, net naast landgoed “De Paltz” ligt het “Burgemeestersbos”. Nu wil ik niet het denkbeeld opwekken dat daar

¹⁴ Gooi- en Eemlander 24 januari 2006 en Soester Courant 4 oktober 2000

¹⁵ Dik & Wim Top, Soesterberg Van Toen Tot Nu, 1990, blz. 40

burgemeesters hun broodwinning bij elkaar moesten scharrelen¹⁶.

* **Wijnand Top**, 1838-1919, geboren in Elburg, woonde waarschijnlijk aan de Molenweg, vader van 7 kinderen. Raadslid van 1902-1919. Vermoedelijk kwam Wijnand Top met zijn tweede vrouw rond 1896 naar Soest. Bij de geboorte van zijn kinderen te Elburg is hij achtereenvolgens winkelier en bierbrouwer. Van hem is tot nu toe weinig bekend, wel had hij een functie bij het waterschap "Het Soesterveen". Bij het lezen van de raadsnotulen krijg ik de indruk dat hij vaak de oppositie aanvoerde¹⁷.

Hoe betrekkelijk het getal van aantal kinderen is blijkt wel uit het feit dat deze elf vaders samen 68 kinderen hadden waarvan er 14 gestorven zijn voor hun 10e levensjaar. Nemen we daarbij het gegeven dat deze bestuurders uit de bovenlaag van de samenleving kwamen dan moeten we vrezen dat dit bij de overige bevolking niet beter is.

De muziektent in het gemeentepark

Om u een indruk te geven hoe de raadsleden met het college en met elkaar omgingen lopen we door wat fragmenten uit het notulenboek. Sommige

onderwerpen die toen behandeld werden zijn zelfs nu nog actueel zoals de wegafsluiting voor automobielen op de Molenweg, de paardentramverbinding tussen Soest en Amersfoort, de hoge snelheid van automobielen in de bebouwde kom en natuurlijk de begroting.

Hiervoor had ik al verondersteld dat de kiosk van PVO niet al te best meer in de verf zat, dit naar aanleiding van een subsidieverzoek in 1906¹⁸. Na alle lovende woorden tijdens het jubileum dachten de bestuurders van Patientia dat een bijdrage van de gemeente aan het onderhoud van hun onderkomen wel haalbaar was. Dat met de kiosk de muziektent bedoeld wordt is duidelijk in de aanvraag te lezen. We lezen: *dat het geen betoog behoeft, dat de muziektent het schoone aanzien van het gemeente-park in niet geringe mate verhoogt, en dat het College toch niet zal kunnen dulden, dat de tent, die thans tot sieraad strekt, door het verval te komen hetzelfde zou gaan ontsieren.* In het rekest staan nog meer mooie volzinnen. Over het jubileum gaat de volgende zin: *Dat, hoewel door de milde gift van den Edelachtb. Heer Burgemeester dezer gemeente bij gelegenheid van zijn*

¹⁶ Waarom het bos deze naam draagt is mij niet bekend.

¹⁷ Wijnand Top is geen familie van bovengenoemde heren volgens mededeling van Dik Top

¹⁸ Gemeentearchief Soest 1812-1928 dossiernummer 62 Bijlage tot de notulen van den raad 1906-1907

Zilveren ambtsfeest over dit jaar een buitengewone ontvangst plaats gehad heeft ad. f 100,- daartegenover staat een buitengewone uitgaaf van f 70,- eveneens gedaan bij de viering van genoemd ambtsjubilé. In de raadsvergadering van 19 juli 1906 wordt het verzoekschrift van fanfare corps Patientia om de aan hen toebehorende muziekkiosk te doen schilderen behandeld. Namens B&W doet de voorzitter het voorstel om het verzoek af te wijzen. De raad wees hun verzoek af; het was geen gebouw van de gemeente. Misschien dacht Kuijper er wel anders over, vanuit zijn boerderij keek hij er dagelijks tegenaan. De ongeveer vijftien muzikanten van Patientia zullen ook wel ontgoocheld geweest zijn; hadden ze daarvoor nu hun vingers blauw gespeeld of was het toch de kou?

De ledepoppen van Soest

In de raadsvergadering van 17 oktober 1907 wordt wederom een nieuw raadslid geïnstalleerd (in de vergadering van 25 juli 1907 was G. Hilhorst al als vervanger van P. van Roomen ingewijd) en dat is nog een hoofdrolspeler van het bovengenoemde jubileumfeest: de heer A.G. Wilkens. Hij was de vervanger van L.A. Sevenhuijsen, die om onbekende redenen tussentijds vertrokken is. Het lijkt erop dat hij in zijn eerste vergadering al een wit voetje bij de burgemeester wil halen. Bij agendapunt 6 staat de jaarwedde van de burgemeester,

de secretaris en de gemeente-ontvanger ter discussie. Volgens richtlijnen van Gedeputeerde Staten gaat de beloning van 1000 gulden naar 1400 gulden.

Wilkens - een gepensioneerde majoor - bepleit een verhoging tot 1500 gulden voor de burgemeester. Top vindt dat te gortig en stelt dat 1400 gulden het maximum is volgens de regels. Nu krijgt Hendrik van Klooster het woord: *die zegt tegen verhooging verklaart, omdat het burgemeesterschap een eerebaantje is en de burgemeester het niet nodig heeft.* Dat is nog eens klare taal! Het is Peter van den Breemer die een compromis zoekt en als ware koopman een bedrag van 1200 gulden voorstelt en als argument alleen de last voor de gemeentebegroting stelt. Het voorstel van B & W, dat 1400 gulden inhoudt, wordt aangenomen waarop Hendrik van Klooster nogmaals het woord krijgt: *“wanneer de Gedeputeerde Staten nu toch verhoogen vindt spreker dat de raadsleden slechts ledepoppen zijn en in geen geval wil hij met een voorstel tot verhooging meegaan.”* Hoewel mijns inziens het niet erg handig is om je collega's als marionetten te benoemen, werden in de volgende vergadering de notulen onveranderd goedgekeurd. De sorrycultuur was toen nog niet aan de orde. Verbazingwekkend is de sollicitatie naar de positie van vervanger van burgemeester Mr. C.J.W. Loten van Doelen Grothe die Van

Klooster in 1914 deed¹⁹. Burgemeester Grothe werd gedeputeerde van de provincie Utrecht en deze functie was en is onverenigbaar met die van burgemeester. De Kroon benoemt de nieuwe burgemeester maar zal zeker advies gevraagd hebben bij Gedeputeerde Staten van Utrecht en daar was net een oude bekende benoemd; de uitslag laat zich raden.

Het einde van een tijdperk

In de vergadering van 1 september 1908 staat het periodiek aftreden als wethouder van Piet Hartman op de agenda; de wethouders worden namelijk door de raad gekozen. In eerdere vergaderingen was het onderwerp gemeentelijke belastingen al meerdere keren besproken. Er moest een keuze gemaakt worden tussen inkomsten afhankelijke belasting of een voortzetting van de Personele belasting die meer uitgaat van de waarde der bezittingen. De niet landbouwers waren geneigd naar een inkomstenbelasting. Hartman vond dat de bewoners langs de hoofdweg ook het meest profiteerden van allerlei nutsvoorzieningen, hij was ook van mening dat een complete boekhouding bezwaarlijk was. Voor zijn eigen bedrijf gold dat overigens niet blijkens een bewaard gebleven

fragment van de jaargegevens 1908 dat juist een gedegen opzet vertoont²⁰.

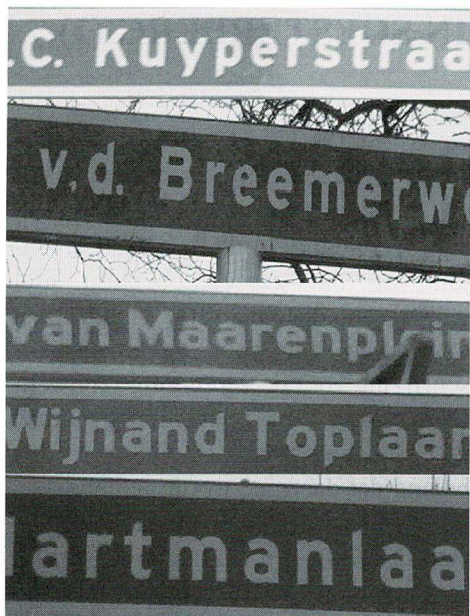
Bij het agendapunt 10 neemt Top het woord en gooit de knuppel in het hoenderhok: *dat hij zijn stem niet zal uitbrengen op de afgetreden wethouder omdat deze getoond heeft in de financiële kwestie niet op de hoogte te zijn, zoodat deze gewichtige functie bij hem niet in goede vertrouwbare handen is*. Hij zegt blanco te stemmen. Waarschijnlijk is er in de achterkamertjes al wel overleg geweest en stelt Peter van den Breemer zich ook kandidaat naast Hartman. Was dit om te voorkomen dat Van Klooster zich kandidaat stelde? De uitslag van de stemming met anonieme gesloten briefjes is één blanco, vijf voor Hartman en ook vijf voor Van den Breemer. Laatstgenoemden worden vervolgens beiden de gang ingestuurd en er volgt een nieuwe stemming. Van de negen stemmen waren er nu vijf voor Peter van den Breemer en vier voor Piet Hartman.

Volgens de familieoverlevering²¹ was Piet Hartman verbitterd over zijn afzetting als wethouder. Hoewel hij als raadslid nog welkom was, is hij niet meer in de raadsvergadering verschenen. De secretaris noteerde trouw:

¹⁹ Drs. W.P. de Kam, Door de Kroon Geketenden, Amersfoort 2000, pag. 36

²⁰ Particuliere collectie

²¹ Vriendelijke mededeling van dhr. C.A. Hartman, Harmelen

fotocollage Joriene Hartman

“zonder kennisgeving afwezig”. Verschillende raadsleden zijn in het harnas gestorven. Voor Hartman was juist het bevrijden uit dit harnas mis-schien wel de echte doodsoorzaak, op 4 februari 1910 overleed hij, maar daarover geen enkele vermelding in de notulen.

In het voorgaande zijn verschillende familiale verbanden beschreven, ook bestonden er zakelijke banden. Naast de boerderij “Gagelgat” bezat wethouder Hartman ook de boerderij

“Isselveld”. Deze had de boerderij verpacht aan de zoon van wethouder Kuijper. Of het een met het ander te maken heeft weten we niet maar in hetzelfde jaar van het ontslag van wethouder Hartman heeft Petrus Kuijper de boerderij verlaten²². Hoewel de zoons van Piet Hartman al wel de leeftijd hadden om zelfstandig te boeren ging er toch een andere pachter aan het werk.

De vergadering van 7 september 1909 had een klein feestelijk tintje: Kuijper was 40 jaar raadslid. In 1911 was de termijn voor Kuijper weer voorbij en hij had zich ook niet meer herkiesbaar gesteld. Op de vergadering van 27 juli 1911 waar hij afscheid zou nemen moest hij verstek laten gaan wegens ziekte. De burgemeester memoreerde dat Kuijper nog de enige in functie was die de installatie als burgemeester van Soest had meegemaakt. Kuijper heeft niet lang mogen genieten van zijn ambteloos burgerschap, hij overleed 22 januari 1912.

Hierbij hoop ik dat de bewoners van de Peter van den Breemerweg, de Hartmanlaan²³, de F.C. Kuiperstraat, het Van Maarenplein en de Wijnand Toplaan weer wat meer weten over de persoon waaraan de naam van hun weg, straat, plein of laan is ontleend.

²² Hans Kruiswijk, *De Duiven Kennen Het Koren Niet Meer*, 2002, blz. 85

²³ In de “Hartmanlaner Courant” heeft Roel van Dooremaal ook het een en ander beschreven.

VROUWENVREDESKAMP IN SOESTERBERG (2)

Wim Peters

De juridische tegenzet

Op 24 juni 1982 vraagt de advocate van de vereniging om bemiddeling van de voorzitter van de Raad van State en dient zij – conform de regels – een bezwaarschrift in bij het college van burgemeester en wethouders.

De voorzitter vraagt zij de uitvoering van de eerder genoemde aanschrijving te schorsen en de verplichting tot ontzuiming te vernietigen.

Zij baseert haar verzoek op de volgende stellingen: Na ongeveer een maand heeft het kamp een grote belangstelling getrokken uit het gehele land om mee te praten over ontwapening. Met de ontzuiming wordt de positieve ontwikkeling teniet gedaan en omdat het besluit van het gemeentebestuur in haar ogen strijdig is met de wet en de uitvoering leidt tot een onevenredig nadeel van het vredeskamp, terwijl de gemeente bij een schorsing geen nadeel ondervindt, vraagt zij de uitvoering van de aanschrijving op te schorten tot de definitieve inhoudelijke beoordeling van haar bezwaarschrift..

Ongetwijfeld zal het verzoek onderwerp van gesprek zijn geweest in het vrouwenkamp en ook daarbuiten, want de zitting in Den Haag mag zich verheugen in grote belangstelling.

Op 8 juli 1982 doet de voorzitter uitspraak. Het besluit van burgemeester en wethouders wordt geschorst. Uit zijn overweging blijkt dat de argumenten van het gemeentebestuur niet geheel onterecht zijn, maar dat onmiddellijke uitvoering van de aanschrijving voor de vereniging vrouwenvredeskamp een onevenredig nadeel met zich brengt in verhouding tot het belang dat daarmee wordt gediend.

Uit eigen ervaring weet ik dat de beslissing met enig gejuich is ontvangen. En niet alleen door de deelnemers van het vredeskamp!

Opnieuw zijn burgemeester en wethouders aan zet. Zij dienen hun eerste beslissing te heroverwegen.

Protest en discussie; verblijf in Soesterberg

Velen vrouwen en mannen, maar ook organisaties van allerlei pluimage en niet te vergeten een redelijk forse minderheid in de raad, dringen bij het gemeentebestuur aan op het laten voortbestaan van het kamp.

Binnen het gemeentehuis wordt met enige zorg de toestand beschouwd zeker als een groep jongeren in de avonduren vernielingen aanricht. Extra politietoezicht wordt toegezegd.

Elke dag worden de vrouwen geconfronteerd met het geluid van startende

en landende vliegtuigen en helikopters, maar ook van militaire voertuigen. Maar ook tijdens de stille tochten op de zondagen naar de ingang van de basis wordt, naarmate de tijd verloopt, het vertoon van macht in de beleving van de deelnemers steeds erger. Wanneer escaleert het echt, vraagt men zich binnen de gemeentelijke organisatie af. De gewone alledaagse zaken blijven uiteraard ook belangrijk in het kamp. Afwassen, boodschappen doen, koken, informatie geven, hout sprokkelen, maar ook de discussieruimte schoonhouden. Er geldt een rookverbod op een klein plekje na. Eén gedeelte van het kamp is absoluut alleen voor vrouwen en daar mogen geen mannen komen. De tentjes van de vrouwen, die er geruime tijd willen verblijven, worden daar geplaatst. Er is een wasruimte met een waterslang. En diepe kuil met een houten deksel vormt het toilet. Een windscherm zorgt voor de noodzakelijke privacy.

's-Nachts wordt er afwisselend wacht gelopen.

Een grote tent is ingericht om tijdelijke slaappleaatsen te bieden. Gekookt wordt er in de buitenlucht.

Het verzoek van de vrouwen om enige privacy c.q. het verbod voor mannen op een deel van het kamp, wordt gerespecteerd door het gemeentebestuur. (Nb. Gelukkig nam halverwege de periode van de aanwezigheid van het kamp een vrouwelijke ambtenaar de werkzaamheden over, want ook de buitendienst-ambtenaren is opgedragen zich daar niet te vertonen.)

De gemiddelde temperatuur was die zomer bepaald niet slecht, terwijl de regen iets minder dan gemiddeld is geweest. Aan het begin van de herfst viel er ruim regen en dat is op de in die tijd genomen foto's wel te zien. De grond is drassig en de situatie niet bepaald te benijden. Onvoldoende voorzieningen, maar desondanks blijven de vrouwen doorgaan.

Voorzetting procedure om te mogen blijven

Op 4 augustus 1982 schrijven Vrouwen voor Vrede en IKV, actief in Soest, een brief met de volgende tekst aan burgemeester en wethouders. *“Nu op de hoorzitting van morgen (5/8/82) weer gesproken gaat worden over het voortbestaan van het vrouwenvredekamp te Soesterberg, willen wij opnieuw onze solidariteit uitspreken met de doelstelling van het kamp.*

*Wij blijven het van belang vinden het kamp er is, en hopen dat de Soester overheid aan deze activiteit de ruimte zal willen geven. IKV-kern Soest, Vrouwen voor Vrede Soest (afschrift naar Soester Courant)”*²⁴

In een zitting, die door een grote groep vrouwen wordt bijgewoond, heeft de advocate opnieuw de argumenten van het gemeentebestuur tegen het licht gehouden en aangegeven waarom deze naar haar mening niet houdbaar zijn. Het college is nu gehouden een besluit te nemen.

Intern wordt die beslissing voorbereid. Het duurt dan bijna een maand, waarbij uiteraard alle van toepassing zijnde mogelijkheden tegen het licht worden gehouden en politieke gevolgen zijn beoordeeld. Met name hebben enkele

vrouwen de hulp van de minister van Binnenlandse Zaken ingeroepen. Deze legt de verantwoording (m.i. terecht) neer bij het gemeentebestuur.

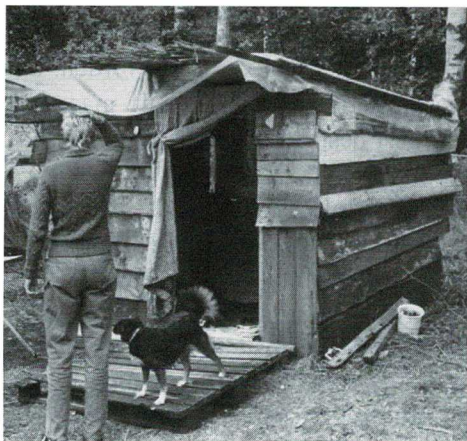
Op 3 september 1982 nemen burgemeester en wethouders het besluit op het door de advocaat van de vereniging gemaakte bezwaar.

Belangrijkste argument van de advocaat, dat de aanschrijving niet gebaseerd kan zijn op de Verordening op de kampeerplaatsen, wordt ongegrond verklaard.

Het tweede argument: het gemeentebestuur handelt in strijd met het zorgvuldigheidsbeginsel omdat het college zich – voordat het besluit tot verwijdering werd genomen – niet op de hoogte heeft gesteld van de feitelijke situatie, wordt eveneens ongegrond verklaard. Meer dan eens heeft de burgemeester een bezoek gebracht aan het kamp (en dat kan ik uit eigen ervaring bevestigen).

De andere argumenten, die breeduit worden uitgemeten door de advocaat, zijn in de ogen van het college ook ongegrond. De advocaat gebruikt termen als strijd met de rechtszekerheid en strijd met het motiveringsbeginsel. Burgemeester en wethouders houden zich aan de uitspraak van de voorzitter van de Raad van State, dat wil zeggen

²⁴ Soester Courant 30 juni en 7 juli 1982

dat het kamp op zijn vroegst 30 dagen na deze beslissing moet zijn ontruimd. En die tijd loopt dus op 3 oktober 1982 af.

Begin van het einde van het kamp

Het lijkt er op dat langzamerhand het uitdragen van de doelstelling van het vredeskamp wordt overstemd door de gedachte om hoe dan ook daar (zo lang mogelijk) te blijven.

Het weer werkt later ook niet meer mee, getuige een foto die omstreeks die tijd is gemaakt. Een tweetal ambtenaren maakt een aantekening van hun bezoek aan het kamp en noteren: *“De aanblik was er o.i. een van een wat verwaarloosd geheel vergeleken met de aanvang van het tentenkamp”*. (aantal tenten afgenomen, minder vrouwen, een houten gebouwtje was bijgeplaatst, met oude deuren en balken is een keukentje gebouwd, vuilnis op het terrein).

Op 30 september dient de advocaat-gemachtigde een beroepschrift in bij de Raad van State. Ook wordt aan de voorzitter van de Raad van State gevraagd het uitvoeren van het besluit van het college, dat het kamp op 3 oktober moet zijn verwijderd, te schorsen.

In het eerste weekend van oktober richt een groep van circa 25 mannen forse vernielingen aan. De burgemeester wordt gevraagd in zijn hoedanigheid van hoofd van de gemeentepolitie extra beschermende maatregelen te treffen. Dat zegt hij toe. Uit een krantenbericht blijkt dat er negen jongeren zijn aangehouden. De situatie wordt zorgelijk.

Uiteraard houden burgemeester en wet-houders zich aan het algemeen aanvaard beginsel dat, hangende een beroep, geen uitvoering wordt gegeven aan het bevel tot ontruiming. Tot de uitspraak van de Voorzitter van de Raad van State zal men wachten.

Al op 11 oktober beschikt de voorzitter.

Belangrijke conclusie: Er zijn geen feiten of omstandigheden geconstateerd op grond waarvan twijfel zou kunnen ontstaan omtrent de rechtmatigheid van het besluit van b. en w.

Het verzoek van de advocaat dat de schorsing van de uitvoering geen onevenredig nadeel brengt in verhou-

ding tot het daarbij te dienen belang, kan niet worden staande gehouden. Kortom de gemeente krijgt daarmee het recht aan haar zijde.

Op 12 oktober wordt het Vrouwen Vredes Kamp ontruimd door medewerkers van de gemeente. Tussen het openbaar worden van de uitspraak en de daadwerkelijke ontruiming lagen enkele uren. Het zijn niet alleen tenten die geruimd werden!

Het daadwerkelijk einde van het Vrouwen Vredes Kamp Soesterberg is een feit. De foto geeft een beeld van de laatste dag van het kampement op het moment waarop tot ontruiming wordt overgegaan.²⁵

Soest blijft met de kosten zitten. Een deel kan later nog verhaald worden. De manifestatie heeft bijna vijf maanden in Soest bestaan.

Ongetwijfeld heeft het Vrouwen Vredeskamp Soesterberg meningen over bewapening en ontwapening veranderd. Met enige bewondering jegens de initiatiefneemsters, die het Grondwettelijk recht van vrije meningsuiting zo praktisch gestalte gaven wil ik deze bijdrage besluiten.

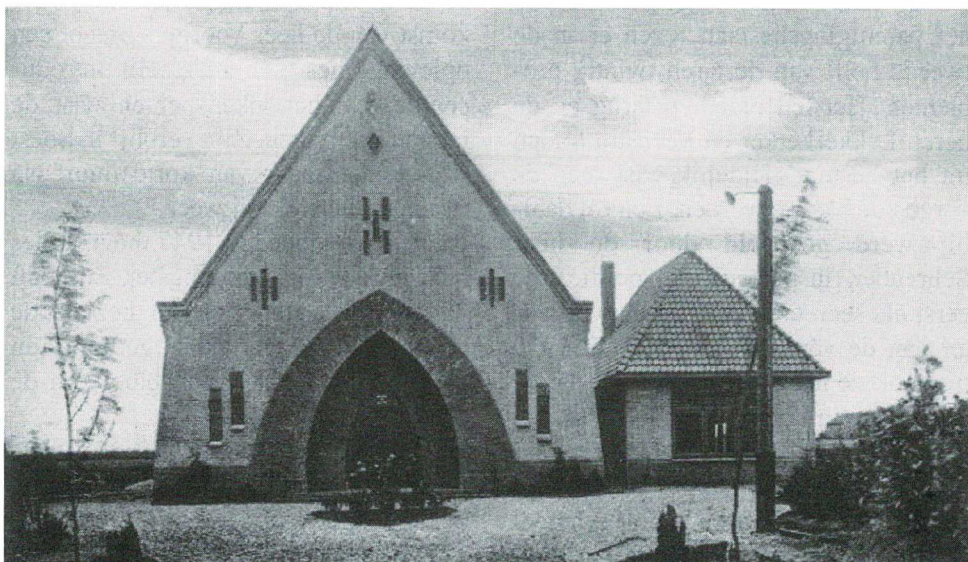

²⁵ Foto's: Gemeentearchief Soest

SOESTER VERENIGINGEN (DEEL 6)

DE VERENIGING VAN VRIJZINNIG GODSDIENSTIGEN

Wim de Kam

Kerk aan de Rembrandtlaan

Deze vereniging werd opgericht op 5 september 1921 in hotel Bellevue, later hotel Eemland aan de Van Weedestraat. Het initiatief daartoe werd genomen door een inwoner van Baarn, te weten de heer Lekkerkerker. Hij was overigens in Soest werkzaam als onderwijzer aan de openbare school in de Kerkebuurt.

De eerste voorzitter van de vereniging werd het ook in ander maatschappelijk opzicht zeer actieve hoofd van de openbare school, de heer Veenstra.

De eerste (kerkelijke) samenkomsten

vonden plaats in de Rembrandtzaal. Ook werden er diensten gehouden in het gymnastieklokaal van de openbare school. Er werd echter al in een vroeg stadium van het verenigingsbestaan geijverd voor een eigen gebouw. Met name de toenmalige Soester notaris Dammers heeft zich daarvoor ingezet. In 1925 was het dan zover. Een door architect Meurs ontworpen kerkgebouw werd gebouwd aan de Rembrandtlaan en in dat jaar ook ingewijd. De naam van het gebouw **Religie en Kunst** werd ingegeven door de

wens om de kerkzaal te kunnen verhuuren. Daarom werd het podium van het liturgisch centrum vrij hoog gemaakt.

Na de enthousiaste beginperiode van het verenigingsbestaan rezen er in de tweede helft van de jaren twintig problemen. Het ledental liep terug en de heren Lekkerkerker en Veenstra traden uit het bestuur. Tijdelijk wist men de zorgen de baas te worden. Een rol daarbij werd gespeeld door de heer Schreuder, inspecteur van politie, die eerst als secretaris en later als voorzitter van de vereniging optrad. In 1930 trad ook de heer Van Veen (de latere opvolger van notaris Dammers) tot het bestuur toe. Hij zou 25 jaar daarvan lid blijven waarvan 12 jaar voorzitter.

De crisisjaren waren in financieel opzicht niet gemakkelijk. Toen in 1930 een vaste huurder, de Hersteld Apostolische Gemeente, de huur opzegde is zelfs even overwogen om het gebouw weer te verkopen.

In 1938 besloot de vereniging zich als lokale afdeling aan te sluiten bij de NPB, de Nederlandse Protestanten Bond.

In het begin van de oorlogsperiode leed de vereniging een gevoelig verlies. Voorzitter Schreuder werd door de Duitsers naar een concentratiekamp vervoerd waar hij een jaar later overleed. In het Museum Oud Soest bevindt zich een plaquette met het vorstbeeld van de heer Schreuder, als herinnering aan deze verzetsman.

In 1942 werd voor het eerst een voorganger benoemd, de heer Voorhuis. Tot aan die periode werden de diensten meestal geleid door diverse godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen. De komst van de heer Voorhuis bracht een opleving met zich mee. Hij introduceerde o.a. het lekenspel en wist de jeugd te activeren. Zijn verblijf in Soest was echter maar van korte duur. Na twee jaar vertrok hij weer.

Na de oorlog deed in 1947 mevr. Jolles haar intrede als voorgangster. Zij heeft 19 jaar de vereniging op bezielende wijze als voorgangster gediend en zorgde voor een verdere bloei van de activiteiten.

In haar periode is op initiatief van de landelijke NPB, de Stichting bejaardenzorg opgericht en werd in 1957 Braamhage geopend, gelegen aan een laan die mede op initiatief van de vereniging vernoemd was naar inspecteur Schreuder.

In 1965 werd mevr. Jolles opgevolgd door ds. Leerink. Mevr. Jolles is ook na haar afscheid als voorgangster actief bij de vereniging betrokken gebleven. Bij het zeventig jaar bestaan van de vereniging in 1991 werd zij benoemd tot erelid. Zij was toen 1985.

In 1976 werd het NPB-koor opgericht. Dat koor dat nog steeds bestaat heeft de verenigingsactiviteiten sedert haar oprichting vele malen opgeluisterd.

Inspecteur Schreuder

Na het vertrek van ds. Leerink in 1982 volgden er een aantal moeilijke verenigingsjaren met veel problemen. Pas in 1987 kon weer een nieuwe voorganger worden benoemd, de heer Kuiper. Het aantal leden was inmiddels flink geslonken en de vergrijzing van het ledenbestand baarde ook in de jaren daarna (tot op de dag vandaag) de vereniging de nodige zorgen.

Vlak voor de eeuwwisseling werd Braamhage gesloopt en verhuisden de laatste bewoners naar de nieuwbouw Résidence Souveraine.

In 2001 werd het 80 jarig bestaan gevierd. De nu 85 jarige geschiedenis van deze vereniging heeft hoogte en dieptepunten gekend waarvan er enkele zijn genoemd. Met een kleine enthousiaste groep worden de activiteiten voortgezet waarbij aandacht voor uitingen van cultuur een vast onderdeel is van de vereniging.

Bij de samenstelling van dit artikel is gebruik gemaakt van de Soester Courant van 7-10-1981 en 9-1-1985. Tevens is gebruik gemaakt van een historisch overzicht dat de heer Blok, actief lid van de vereniging van vrijzinnig godsdienstigen, heeft gemaakt t.b.v. de viering van het 80 jarig bestaan van de vereniging.

BIJ DE SAMENSTELLING VAN DIT ARTIKEL IS GEBRUIK GEMAAKT VAN DE SOESTER COURANT VAN 7-10-1981 EN 9-1-1985. TEVENIS IS GEBRUIK GEMAAKT VAN EEN HISTORISCH OVERZICHT DAT DE HEER BLOK, ACTIEF LID VAN DE VERENIGING VAN VRIJZINNIG GODSDIENSTIGEN, HEEFT GEMAAKT T.B.V. DE VIERING VAN HET 80 JARIG BESTAAN VAN DE VERENIGING.

PASTOOR RADEMAKER (1795 - 1872), deel 13

Jan Menne

“Rademaker of Steenhoff, dat was de vraag”, kopte de plaatselijke pers (Soest Nu, 5 april 2006), verwijzend naar de interessante jaarvergadering 2006 van onze Historische Vereniging. Hier werd namelijk, geachte lezer en lezeres, vooruitlopend op Rademaker deel 13, al verklapt wie in 1853 zich pastoor mocht noemen voor de R.K. militairen, die gelegerd waren in het kamp bij Soesterberg tijdens de grote oefeningen in augustus, september 1853. Pastoor Steenhoff uit het relatief rijke Soest of pastoor Rademaker in het povere Soesterberg. Er was een prijsvraag aan verbonden. De deskundige jury 1) wees uiteindelijk uit de inzenders 2) prijswinnaars aan: Mevrouw Riet Kleijn-Valkenet uit Enschede en de heer Ton Hartman uit de Birkthoer.

Zij werden beloond met de fel begeerde bundel van straatgedichten *“In onze straat”*, deel II.

Thans volgt dan bedoelde ontknoping zoals die zich anderhalve eeuw geleden afspeelde:

Pastoor Rademaker ontvangt 9 augustus 1853 via majoor Von Motz *“Een besluit des Konings”*, “wat voor mij zo vleidend was, dat ik het niet durfde aannemen”.

Nu ontstaat er een correspondentie, opvallend qua inhoud, maar zeker ook qua tempo! Sommige brieven worden nog dezelfde dag, dat zij zijn gedateerd, beantwoord, soms een dag later, terwijl soms toch een afstand van 100 km (bv. Soesterberg-Tilburg) moet worden afgelegd! Aldus schrijft de Majoor Von Motz, chef van de staf, belast met het in gereedheid brengen van de legerplaats bij Soesterberg het volgende op 9 augustus 1853 aan pastoor Rademaker:

“De nabijheid van het Kamp gevoegd eene aangename en vereerende kennisgeving met UwEerwaarde heeft mij aanleiding gegeven om aan Zijne Excellentie den Minister van Oorlog voor te stellen aan UwEerwaarde het beleefdelijk verzoek te richten om gedurende den aanstaanden kamptijd (dat is 15 aug. tot 15 sept.) de Roomsche Katholieke eeredienst in de Legerplaats te verrigten. Bij Ministerieele aanschrijving van 5 aug. j.l. No. 303 wordt mij kenbaar gemaakt, dat ZExc. mijn voorstel met genoegen ontvangen heeft en word ik daarbij gemachtigd mij tot UwEerw. te wenden met het beleefdelijk verzoek, bovengemelde geestelijke dienst wel op U te willen nemen, voor welke welwillende dienst vaardigheid men zich zekerlijk niet weinig jegens Uw Eerwaarde zoude verpligt achten”.

Met veel omhaal van woorden gaat de brief zo nog een poosje door en stelt kort samengevat in het vooruitzicht 4 week-ends pastoor op het kamp ad f. 50,= per week-end = f. 200,= in totaal. Voorwaar een leuke bijkomstigheid! Maar Rademaker ziet de bui al hangen, want hij maakt zich grote zorgen omtrent de goede afloop van dit o zo vriendelijke verzoek aan hem. In zijn dagboek 2) vermeldt Rademaker wel, dát hij een brief schrijft naar de bisschop om toestemming, maar de letterlijke tekst vermeldt hij daar niet:

“Toen eerst schreef ik aan den Aartsbisschop. Wanneer ik dit eerder gedaan had of zelf naar de Mgr. gegaan was, dan hadde de zaak zeker eene andere keer genomen, maar ik vertrouwde zoo zeer, dat ik geen kwaad vermoedde”.

Wat Rademaker hier met “kwaad” bedoelt, kan gezien het verdere verloop niet anders zijn dan de druk die hij vanuit Soest waarneemt afkomstig van ene pastoor Steenhoff, die daar dan 2 jaar de scepter zwaait.

Pastoor Rademaker, op dat moment 16 jaar vrij aan het werk op de heide en tot dan toe zonder die “last” van het Herstel der Kerkelijke Hiërarchie, bedenkt zich nog net op tijd om de pas benoemde aartsbisschop van Utrecht, mgr. Zwijsen, dan nog woonachtig te Tilburg, ijlings om verlof te vragen dit “koninklijk verzoek” te accepteren.

Gelukkig heeft het Utrechts Archief de originele, vrij uitgebreide brief van pastoor Rademaker aan de aartsbisschop nog in zijn bezit.

Hier volgen fragmenten van de letterlijke tekst, gedateerd 9 augustus 1853 (zie ook foto op pagina's 20-21):

“Waarop ik geantwoord heb Monseigneur! dat ik van mijne zijde volgaarne daaraan voldoen wilde, maar dat ik dit niet kon doen zonder daartoe magtiging van Mgr den Aartsbisschop van Utrecht te Tilburg te bezitten en darhalve nog een paar dagen uitstel verzogt, om daarop te kunnen antwoorden, om tot het verrigten der dienst in het kamp gevollmagtigt te wezen wat men mij dan ook vergund heeft, als het niet te lang duurde, vermits de kommandeerende generaal nog deze week in het kamp alhier aankwam, aan welken Zijne Excellentie de Minister van oorlog nog voor zijn vertrek uit 's Hage kennis geven wilde of ik het aangenomen had. Het is daarom Monseigneur! dat ik U.D.H.W. zeer nederig verzoek mij te willen vergunnen, dat ik de eerste H.Mis en predicatie in mijne Kerk en de tweede en predicatie in de Kapel in het Kamp mag celibreren, als ook mede te willen dispenseeren, in de benedictie der Kapel, want daar ik eene beste losse Altaarsteen bezit, om die daar te kunnen gebruiken, zoo ik mag twijfelen aan den Altaarsteen, die het gouvernement heeft, waardoor immers Monseigneur! vreeselijke botsingen

It was op ik geantwoorde heb Montaigne's! dat ik van mijne Ijze volquarne
naar aan voldoen wilde; maar dat ik dat niet kon doen, omdat daar toe
inrichting van Nij een hartsdisschops van Utrecht te Tilburg te berispen
en derhalve nog een paar dagen uitstel verzocht, om daar op te kunnen ant-
woorden, om, ~~dat~~ het verspreiden der wetten in het kamp gevolgmogelijke wezen, wat
wat men mij dan, ook vergund heeft, als het niet te lang duurde, permits de
Kommandeerende generaal mag alle week in het kamp alhier aankomen, aan
welken de Dyne Esellentie de Minister van oorlog nog voor Zijn vertrek uit Stige
Kennis geven wilde, of ik het aangenomen had.

Het is daarom Montaigne's! dat ik h. d. N. W. de volgende verzoek, mij te willen
verginnen, dat ik de eerste H. Miden predicatie in mijne Kerk en de tweede en
predicatie in de Kapel in het kamp mag Calbreken, als ook mede te willen de
preken, in de besede de Kapel, want daar ik een heile lichte Altwachten
besit, die naar te kunnen gebruiken; Zoo konag twee files aan een Altwach-
ken, die het gouvernement heeft. Waardoor omme's Montaigne's! de beide
bottingen voortduren, dan een woord... en wel magelyk Zoo Katholiken
den tydmiet verduken danden wezen om de H. Miden kunnen bijwonen,
en waar bij mijne gemeente ook niet de minste schade hebben kon, en permits
keleis kunnen de Parochiale Miden predicatie konde bijwonen, terwijl de
ovrigen, dat in het kamp doen konden, waarvoor ik dan wel konge Zijn dat
de mannen met stipting eeden. en waar het kamp in het midden mijner
gemeente gelegen is ende Kapel eenigzins afgezonderd op een verhevenheid
gebouwd is, kan Zij; to g met veras als 20 minuten van onse Kerk verweerd
Zijn; waaron ik dan ook des modernidags de H. Miden in de Kerk verspreiden
kon. Zoodat ik h. d. N. W. nagmaals bidde, om de gevorderde gevolgen te voor-
komen, mij daar toe de gevorderde volmagt te willen verlenen. Te meer daar
men reeds veras van. Preique, Zich buiten mate verheids, dat Zoo bijlage,
die Laik Laar. e gunstige reending genomen heeft, wij de Mijner eger
gheem van gemaakt heeft. Schou. de gehele Laik mag van h. d. N. W. alleen bij
afkomst. — met de innigste kinderlyke eerbied neem ik de eer te wezen.

Van Dyne Dootluchte
voorgaardigheid der
hartsdisschops, van Utrecht

Tilburg

Hoochwaardige Dootlichtige Heer!

h. d. N. W. medegest. Zoon
L. Rademaker predst.

Mor. met de grootste overhaasting heb ik aenmaeten schrijven.

Soestenberg 9 Augustus 1803

voorkomen zouden worden en wel mogelijk 3000 Katholiken dien tijd niet verstoken zouden wezen om de H. Mis te kunnen bijwonen en waarbij mijne gemeente ook niet de minste schade hebben konde, vermits velen hunner de Parochiale Mis en predicatie konden bijwonen, terwijl de overigen, dit in het kamp doen konden, waarvoor ik dan wel zorgen zou, dat de mannen met stigtig deden en daar het Kamp in het midden mijner gemeente gelegen is en de Kapel eenigzins afgezonderd op eene verhevenheid gebouwd is, kan zij toch niet verder als 20 minuten van onze Kerk verweiderd zijn, waarom ik dan ook des namiddags de H. Dienst in de Kerk verrigten kon. Zoodat ik UDHW. nogmaals bidde, om de gevreesde gevolgen te voorkomen, mij daartoe de gevorderde volmagt te willen verleen". 3).

Pastoor Rademaker geeft dus de bisschop motieven genoeg om hem, Rademaker, te kiezen. Interessant is ook de wijze van afsluiten van deze brief als men die vergelijkt met de originele, nog volgende brieven, gericht aan de aartsbisschop:

"Met de innigste kinderlijke eerbied neem ik de eer te wezen, Hoogwaardige Doorluchtige Heer!, UDHW, nederigste zoon L. Rademaker, pastoor". 3).

Hoe groot de eerbied en nederigheid ook, de bisschop wijst zijn verzoek af per brief van 10 aug. 1853 (Tilburg):

"WelEerwaarde Heer! UwEw. heeft wel gedaan met de bediening der kapel in het Kamp van mij afhankelijk te verklaren. Uw voorstel om de 1e Mis in de Kerk en de tweede in het Kamp te lezen draagt mijne goedkeuring geenzins weg. Ik verlang, dat de diensten in de kerk te Soesterberg naar gewoonte plaats hebben. Ik heb over de regeling dier aangelegenheid reeds aan den Deken van Amersfoort (op diens brief) geschreven, bij wien UwEw. zich tot nadere inlichting kan vervoegen. Intusschen kan UwEw. aan den Heer Majoor Von Motz berigten, dat tengevolge mijner beschikkingen aan het geuit verlangen, om op de zondagen in het Kamp eene mis te doen celebreren en voor de geestelijke behoeften der katholieke militairen te zorgen zal worden voldaan". 2).

Hoewel Rademaker kennelijk al een bang vermoeden had, moet de klap toch hard bij hem zijn aangekomen, gezien hetgeen over deze kwestie volgt. Gehoorzaam bericht Rademaker vervolgens de Deken en de Majoor. Per brief van 12 augustus 1853 schrijft de Deken W. de Beer uit Amersfoort hem terug (fragment) en daarmee komt a.h.w. de aap uit de mouw:

"Bovendien is mij gelast om met den WelEerw. Heer Pastoor van Soest in overleg te treden omtrent het celebreren in het Kamp, waartoe ZWEw. zich bereidvaardig heeft verklaard. Uw

Eerw. zal ons zeer verplichten met te verzoeken wanneer het mij toegelaten worde, de opneming te doen of de WelEerwaarde Pastoor van Soest daarbij moge toegelaten worden. UwEw. zal wel de goedheid hebben mij te antwoorden". 2).

De legerleiding wil echter, dat Rademaker de diensten op het kamp verzorgt:

"Men had alles maar ongemerkt kunnen laten doorgaan met UwEw. de H.Diensten te laten verrigten, daar wij toch niemand anders erkennen kunnen dan UwEw. Daarenboven offert men UwEw. geheel en al op, nadat UwEw. alles gedaan hebt, en nog veel meer doen moet opdat er nog eens verwarring onsta, welke in deze omstandigheden van groot gewigt konde zijn". "Nu ziet men reeds wat de Hiërarchie is, en wat zij doet eer zij nog erkend is enz. enz. Het was dan ook zeer gewaagd om te vorderen, dat de kapel en hare ornamenten geheel en al op eene kerkelijke wijze moest onderzocht worden, maar men wist in het Kamp, om mij steunende, er zich wel door te redden, zooals uit onderstaande missive te zien is". 2).

"WelEerw. Heer (Rademaker), Ik heb de eer UwEerw. te doen kennen, dat de kerksieraden in het Kamp zijn aangekomen en voorlopig in de kapel zijn opgelegd. De heer Generaal-Kommandant der vereenigde troepen

in het Kamp zijnde aangekomen, laat het aan Heeren Geestelijken over om derzelve te komen nazien, doch wenscht alvorens van dag en uur hunner komst, zoo mogelijk geïnformeerd".

"MEN IS ALTIJD MENSCH".

Pastoor Rademaker gehoorzaamt de bisschop, maar kan het niet laten keer op keer te laten merken, dat hij het inwendig betreurt, dat de bisschop aan Steenhoff toestemming verleent de H.Missen te celebreren, te prediken, biecht te horen etc. etc. op de hoogtijdagen in het legerkamp bij zijn Soesterberg:

"Ik werd alzoo opgeofferd hetgeen ik dan ook wel gevoelde, want men is altijd mensch. Ik was ouder, met H(unne) Maj(esteiten) Willem I en Willem II zeer goed bekend geweest, meermalen aan koninklijke tafel gegeten en nog wel meer alles doen moest dag en nacht correspondentie met mgr. den Aartsbisschop en den Deken houden, die alles van mij wilden weten en dan ook alles door mij lieten geschieden, enz".

"Ik zag derhalve maar al te duidelijk in dat ik werd opgeofferd en met de hulp van God wilde ik een offer voor de goede zaak wezen. Evenwel had ik de zwakheid nog om te besluiten van met den Deken en pastoor Steenhoff met als een jongen mede naar het Kamp te willen gaan".

“Toen smeekte de Deken, door den past. bijgestaan mij zoodanig zeggende:

Wij zijn er niet bekend en weten niet waar wij wezen moeten en nog al meer andere dingen. Doch de ware reden was dat zij bevreesd waren, dat zij niet gehoord en terug gewezen zouden worden. Ik zei dan eindelijk:

Nu dan zal ik maar medegaan, zoodat men op nieuw met andere woorden bekenen moest. Wij kunnen niet buiten U.

Zeer verblijd over mijn toestemmend besluit gingen wij dan en kwamen wij aan de tent van den Generaal-staf aan”. 2).

Nadat pastoor Rademaker de Deken en de pastoor Steenhoff heeft voorgesteld, gaan ze de missieraden inspecteren.

“ZHEDG. gaf mij onder alle beleefdheid den sleutel van de kist der ornamenten over en wij gingen ter vicitatie der kapel en toebehoren, uit, terwijl de zoon van den Majoor-wachter der Kamp, die mijne gemeentenaren waren, ons reeds opwachtte om den kapel te ontsluiten. Wij vonden er echter nog al wat, hetgeen afgekeurd moest worden, als korporalen, altaarsteen, waarvoor ik den mijne reeds had doen plaatsen.

Nu, ik zou alles aanvullen, wat verder ontbrak. Men vond goed den miskelk te zullen gebruiken, doch hoe kostbaar zij ook ware, werd die door mij afgekeurd, uit vrees dat zij gevioleerd mogt wezen.

Wij keerden daarop terug en de Deken en pastoor werden Eerwaarde genoemd en er werd geen schijn van erkenning gegeven, wat pastoor Steenhoff den Deken in mijn bijzijn deed opmerken. Maar Steenhoff wilde nog meer: hij wilde den Generaal een compliment maken en hoewel ik hem dit ten sterkste had afgeraden, vermits ook deze hem niet erkennen zoude, zooals ZExc. het mij vroeger betuigd had niet te kunnen doen, bleef hij toch volhouden dit te willen, en verzocht zulks aan den Baron von Motz, die daarop zeide: Ik zal het eens gaan hooren, en deze bleef tamelijk lang uit ofschoon de tenten naast elkander stonden, zoodat daarover nog al bedenking moet geweest zijn. Nu von Motz bragt de boodschap over, dat ZEerw. komen kon, die er niet lang bleef, en na ZExc. beduid te hebben, dat hij de dienstdoende pastoor van het Kamp was, zooals hij op mijne vraag daaromtrent daarna verhaalde en verder op een tweede vraag van mij, dat Zexc. eene kleine buiging met het hoofd daarop gemaakt had. Nu, zij waren beide zoo zeer verheugd alsof zij eene groote daad uitgevoerd hadden, terwijl zij met elkander aldra verschil kregen, door een woord geuit door pastoor Steenhoff, die zeide: Mijnheer de Deken, zij wilden U maar in het geheel niet erkennen, waarop de Deken: Zoo? wel ja, gij hebt dan niet opgemerkt dat men U den rug toedraaide, waarop de Deken wederkeerig den

pastoor eene vlieg afving, toen Steenhoff begon te zeggen, dat hij pastoor van het kamp was, de Deken het ontkende en hij slechts benoemd ware om de mis te lezen. Dit moet onderweg nog al hooger gelooopen zijn, zooals de Deken mij naderhand verhaalde en niets voor mij verborgen hield”.

“Ik bleef als een koster zorgen, dat er bij de H. Dienst in het kamp niets ontbreken mogt, als voor Misbrood, miswijn en licht, zelfs bragt ik stoklantarns naast het altaar aan, opdat het licht niet uit mogt waaijen”.

Vervolgens gebeurt er iets in strijd met de correspondentie tot dan toe.

Pastoor Rademaker ontvangt laat in de avond van 18 aug. 1853 uit handen van een ordonnans officier een brief van ZExc. den Generaal Duijker, die in feite doet alsof zijn neus bloedt, want de brief gaat ervan uit, dat pastoor Rademaker de RK diensten tijdens de grote oefeningen zal verzorgen. Er is bovendien een declaratieformulier bijgevoegd, dat luidt: *“De Ondergeteekende Generaal Majoor Komman-*

dant der troepen in het Kamp bij Zeijst verklaart, dat de pastoor L. Rademaker op den 21 en 28 Aug. en op den 4 en 11 September 1853, de Eeredienst in het Kamp bij Zeijst heeft waargenomen”. Rademaker schrijft in zijn dagboek 2):

“Ik zat er danig mede in en was zeer bevreesd dat alles nu nog in de war zoude loopen en dat pastoor Steenhoff zondag den 21 niet zoude worden toegelaten. Hetgeen echter buiten mijne schuld zoude zijn. Ik ging dan met dat schrijven naar den Deken en eerst bij pastoor Steenhoff aan, ik liet het hem lezen, en onder het schudden van zijn hoofd zeide hij: Dat moet gij terugzenden; en dan? Gij moet zeggen, dat zij het aan mij zenden; En als zij dat niet begeeren? Dan is het nog erger. Zoodat hij er niets meer op wist; dan mij te vragen: Gaat gij ook naar den Deken? Ja..... Toen ik ja gezegd had, voegde hij er bij; dan moet gij hier komen eten. Zoodat men toen duidelijk begreep, zonder mij niets te kunnen doen. Ik ging dan verder en liet Steenhoff in zwaarmoedige overpeinzing achter”. 2).

Wordt vervolgd.

1) Bedoelde jury bestond uit Wim de Kam (vrz), Johan Hilhorst, Hans Kruiswijk en Werner Paans.

2) Beschrijving van de oprigting der statie en het bouwen der kerk en pastorie van Soesterberg met vermelding van hetgene, wat daarop betrekking heeft.

3) Uit het Utrechts Archief: Brief van pastoor Rademaker aan Mgr. Zwijsen, de Aartsbisschop van Utrecht, woonachtig te Tilburg, dd 9 aug. 1853.

HERINNERINGEN VAN NEL RODENRIJS-VAN KLOOSTER AAN HAAR FAMILIE EN AAN SOEST

G.J.M. Derks

Nel Rodenrijs-van Klooster werd in 1927 in Amsterdam geboren als dochter van Wilhelm Johannes van Klooster (1879-1963) en Johanna Antonia Cornelia van Bers (1889-1982). Samen met haar ouders en haar jongere zusje woonde ze aanvankelijk in de 2e Van Swindenstraat en later in de Madurastraat te Amsterdam. Als jong meisje bracht ze vele zomers door bij haar familie in Soest op het adres Steenhoffstraat 14, op de hoek met de Talmalaan. In het navolgende laten we Nel vertellen over haar herinneringen aan haar familie, maar ook over het Soest van die tijd, waarbij vooral ook de hongerwinter 1944-1945 aan bod komt. De herinneringen zijn hier en daar door mij aangevuld met gegevens uit het gemeentearchief van Soest. Het artikel is een enigszins aangepaste versie van een eerder onder dezelfde titel verschenen bijdrage van mijn hand in de vorig jaar verschenen bundel "Van 't Klooster en Van Klooster door de eeuwen heen".

Grootouders

Mijn grootvader was *Cornelis van Klooster* (1845-1935). Grootvader was in Soest geboren; zijn roepnaam was Kees. Hij trouwde in 1873 in Naarden met *Catharina Wilhelmina Gies* (1849-1937), dochter van Johan Wilhelm Gies, warmoezier aldaar. Zij woonden aanvankelijk in Amsterdam waar de oudste dochter werd geboren en vervolgens te Bussum, daarna enkele jaren aan de Laarderweg en op het Wandelpad te Hilversum - waar de jongste drie kinderen zijn geboren - en tenslotte opnieuw te Amsterdam. Jarenlang woonden zij daar aan de 1e Van Swindenstraat, op de hoek met de Linnaeusstraat. Op 7 september 1933 vierden zij nog hun zestigjarige bruiloft! Het feest werd in Soest gevierd bij

mijn oom en tante aan de Steenhoffstraat te Soest.

Van de verdere familie weet ik weinig. Grootvader had in ieder geval een broer Gijs, want mijn vader sprak namelijk over een "oom Gijs", waarmee hij als kind op de Keizersgracht schaatste. Verder weet ik dat er een "oom Hent" getrouwd was met zijn nicht. Ik heb me ooit laten vertellen dat hij een groot gezin had, waarvan het merendeel niet "spoorde" en dat was te wijten aan de neef-nicht verhouding. Het was in de familie een heikel gegeven. Helaas weet ik verder niets van deze familie. Mijn vader die toch tamelijk familieziek was heb ik hier verder nooit over gehoord. Dit zal wel in verband gestaan hebben met het neef-nicht huwelijk!

Metselaars

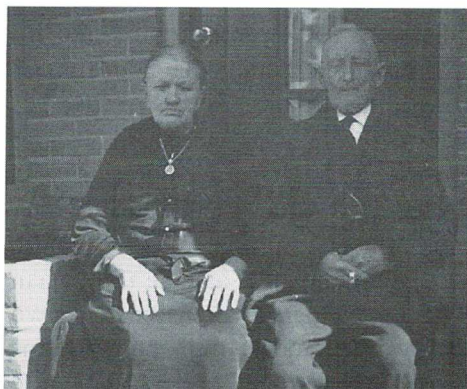
Grootvader was metselaar van beroep. Hij heeft zijn hele leven lang hard gewerkt en was een nuchtere, reëel denkende man. Zijn vertrek uit Soest was vermoedelijk mede ingegeven door het feit dat daar destijds weinig te verdienen viel. Hij werkte deels voor zichzelf en deels in loondienst en heeft onder andere meegewerkt aan de inmiddels gesloopte Bonifatiuskerk aan het Kastanjeplein in de Oosterparkbuurt te Amsterdam.

Ook mijn vader, Wim van Klooster, was metselaar van beroep. Hij was in dienst bij de firma Hillen en Roosen en werkte in Amsterdam onder andere aan de Amsterdamsche Bank aan de Utrechtsestraat, op de hoek met het Rembrandtplein, een geweldig gebouw dat nu staat te verloederen. Verder werkte hij aan de beurs op het Damrak en aan diverse kerken. In de oorlogsjaren, toen er niet veel te bouwen viel, was hij betrokken bij de restauratie van het Begijnhof, een project waaraan hij veel plezier beleefde. Mijn moeder - Anna van Bers - was afkomstig van Den Bosch. Zij was wat avontuurlijk aangelegd en vertrok, nadat een paar vriendinnen haar waren voorgedaan, naar Amsterdam, naar de "grote stad". Mijn vader zat bij kennissen van haar uit Den Bosch op kamers en zo hebben zij elkaar leren kennen.

Tantes

De oudste zus van mijn vader was *Dina Maria van Klooster* (1874-1955). Zij trouwde in 1901 met Joan Jacobus Henricus Spaan (1875-1902) en had uit dat huwelijk een zoon Cornelis (Kees), geboren in 1902. Na het overlijden van haar man zocht zij min of meer noodgedwongen een betrekking en bracht haar zoon Kees onder bij haar ouders en later bij haar jongere zuster in Soest. Tante Dien werkte bij het warenhuis Hirsch & Cie aan de Weteringschans, de chicste zaak van Amsterdam. In de middagpauzes ging het vrouwelijk personeel geregeld naar het Rijksmuseum. Daar werkten legio schilders aan kopieën van werken van Rembrandt, Vermeer en andere meesters. Deze kopieën gingen met bootladingen vol naar Amerika. Mijn tante kreeg kennis aan één van die schilders, namelijk Wilhelmus Gerardus Josephus de Bruin (1875-1944). Uit hun relatie werd een dochter geboren, die de familienaam van haar moeder kreeg en altijd heeft gehouden, Van Klooster dus. Toen mijn tante en oom in 1913 alsnog trouwden werd dit kind niet geëcht. Na het huwelijk werd nog een dochter geboren.

Oom Willem was dus kunstschilder, weer eens wat anders dan al die metselaars in de familie. Ik heb nog een schilderijtje van hem van de Lazarusberg te Soest. Later zocht hij - ik vermoed vanwege de geringe ver-

Stationsweg, Soest. Catharina Wilhelmina Gies en Cornelis van Klooster voor het huis van hun oudste kleindochter.

diensten als kunstschilder - een andere betrekking en werd kassier bij het gemeentelijk abattoir in Amsterdam. Ik vond hem altijd een “deftige” heer. Oom Willem en tante Dien woonden in de Transvaalstraat, vlak bij de Watergraafsmeer.

De “middelste” zus was Johanna Geertruida Maria van Klooster (1877-1933). Zij trouwde in 1908 met Gerard Theodoor van Limburg Brouwer en vertrok na haar huwelijk naar de Steenhoffstraat te Soest, maar daarover later meer.

De jongste zus van mijn vader was Bertha Maria van Klooster (1883-1923). Haar eigenlijke naam was Engelbertha, althans zo stond dat op haar bidprentje dat ik ooit had. Op jonge leeftijd vertrok zij als gouvernante naar Parijs in dienst van een Amsterdamse hartspecialist. Zij werd

echter ziek en lag enige tijd in huis bij haar zuster in Soest, waar op de begane grond een ziekenkamertje was ingericht. Mijn nichtjes Van Limburg Brouwer herinnerden haar als een strenge tante, hetgeen wel te maken zal hebben gehad met haar beroep als gouvernante.

Voordat zij naar school gingen werd door tante altijd gecontroleerd of zij hun haren netjes hadden gekamd en of hun nagels wel schoon waren. Later kwam zij in huis bij haar oudste zuster Dina in Amsterdam en is daar begin december 1923 gestorven. Zij is altijd ongetrouwd gebleven. Behalve een paar souvenirs, onder andere van de Sacré Coeur, heb ik geen herinneringen aan haar.

Soest, Steenhoffstraat 14, omstreeks 1915. Bij het dan nog maar enkele jaren geleden gebouwde huis staan Anna van Limburg Brouwer-van Klooster en haar oudste dochter Toos. Links van het huis de nog onverharde Talmalaan met op de achtergrond de Soester Eng.

De familie Van Limburg Brouwer- Van Klooster

In de zomervakanties logeerde ik altijd bij mijn oom en tante Theo en Anna van Limburg Brouwer-van Klooster aan de Steenhoffstraat nummer 14 in Soest. Mijn oom is in 1871 geboren in Batavia (Djakarta). Hoe en waarom hij ooit in Soest terecht is gekomen weet ik niet. Wel moet dit in de jaren na 1900 geweest zijn. Hij heeft toen het huis Steenhoffstraat 14 laten bouwen. Op de grond achter het huis, langs de Talmalaan tot aan de spoorwegovergang, had hij een rozenkwekerij. De kennis hiervoor had mijn oom opgedaan in Californië, waar de rijke familie in Indië hem naar toe had gestuurd. Helaas heeft dit geen zoden aan de dijk gezet, want hij was totaal niet commercieel aangelegd en verloor ook hiermee veel geld. De familie greep in en beheerde vanaf die tijd het kapitaal.

Al in december 1908, dus reeds enkele maanden na zijn huwelijk, werd hij onder curatele gesteld. Een deel van de grond achter het huis werd verkocht - vermoedelijk al voor 1920 - en daarop verzezen de huizen Talmalaan 6 tot en met 14a. Op nummer 10 woonde in de jaren dertig de kunstschilder Tames Lambertus Blok, wijd en zijd bekend in Soest en omgeving. Hij had zijn atelier in de schuur van oom en tante! Wij mochten wel eens kijken als hij bezig was; hij schilderde voornamelijk stillevens met bloemen. Ook opzij van het

huis werd een strook grond verkocht, waarop in 1925 de villa Sonneblinck (Steenhoffstraat 12a+b) werd gebouwd.

Oom Theo heeft verder nooit gewerkt en leefde dus met recht van de rente. Hij ontmoette mijn tante bij de familie De Bruin die ook aan de Talmalaan woonde. Echter, alvorens er getrouwd kon worden moest mijn oom Rooms Katholiek worden, anders gaf mijn grootvader geen toestemming! Hij was eigenlijk helemaal geen voorstander van dit huwelijk. De familie De Bruin woonde aan de overkant van de Talmalaan, op nummer 5. Cornelis de Bruin ("oom Kees") was metselaar en later makelaar. Vermoedelijk heeft hij ook het huis van oom en tante gebouwd. Hij was geen echte oom, maar uit het onderzoek is gebleken dat hij een achterneef was van mijn vader en dat hun beider grootmoeders zusters waren. Hij verkocht de door hem zelf gebouwde huizen. In de familie ging ook wel het verhaal dat hij voor onderwijzer had geleerd, maar dat hij onderweg naar het examen in Utrecht zichzelf zoveel moed had ingedronken dat hij nooit op de plaats van het examen aankwam. Hij was eerst getrouwd met Antje Bosboom en hertrouwde na haar overlijden met Anna Meijering ("tante Ant"). Als kind kwam ook ik daar over de vloer. Tante Ant had enkele kinderen die jong waren gestorven en zag mij graag komen.

Mijn oom en tante hadden drie kinderen, één zoon en twee dochters. Zoon Joop (Izaak Johannes, geboren in 1909) werkte voor een Petroleum Maatschappij en vertrok naar Palembang op Sumatra in Nederlands Indië. Later werkte hij voor de Standard-Vacuum Oil Company (Stanvac) en had als standplaats Soengei-Gerong, eveneens op Sumatra. Toen zijn in Indië geboren zoons de leeftijd hadden dat zij naar de middelbare school moesten, werden zij voor een goede opleiding naar Nederland gestuurd. Zij gingen naar het Baarnsch Lyceum en woonden in die jaren bij de familie Van Limburg Brouwer in Soest. Hun moeder gaf altijd cadeautjes mee aan collega's van haar man die met verlof naar Nederland gingen. Mijn man heb ik op deze manier leren kennen.

Hij voer op de tankers voor dezelfde oliemaatschappij en kreeg net als andere mensen van de vloot in Indië altijd een warm onthaal bij de familie Van Limburg Brouwer. Toen hij met verlof ging kreeg ook hij pakjes mee voor de familie in Nederland, die hij moest afgeven aan de Steenhoffstraat! Zo hebben wij elkaar ontmoet. Joop van Limburg Brouwer keerde later terug naar Soest en woonde aan de Van Lenneplan.

De oudste dochter was Toos (Catharina Wilhelmina Maria, geboren in 1911). Zij trouwde in 1933 met Harmannus Rakers, agent van politie. Na hun

huwelijk woonden zij aan de Beukenlaan en later aan de Stationsweg te Soest. In 1935 vertrokken zij naar Groenekan, in de gemeente Maartensdijk (Utrechtseweg 393). Harmannus Rakers kwam enkele dagen na de bevrijding om het leven na een auto-ongeluk in Naarden, onderweg naar Amsterdam om mijn vader op te halen. Hij werd met (Canadese) militaire eer vanuit het huis aan de Steenhoffstraat begraven op het kerkhof aan de Veldweg te Soest. De jongste dochter was Cor van Limburg Brouwer (Cornelia Johanna Antonia, geboren in 1913).

Ik was ongeveer zeven jaar oud toen mijn tante overleed. Ik heb haar toch goed gekend, want wij kwamen zo vaak in Soest: iedere vakantie en ook dikwijls op zondag. Ook mijn grootouders konden Soest niet vergeten en kwamen 's zomers altijd een paar weken naar Soest. Mijn tante is jaren ziek geweest

Anna van Limburg Brouwer-van Klooster.

en lag in hetzelfde ziekenkamertje waar eerder haar jongste zuster Bertha had gelegen. De oude dokter Rupert heb ik daar vaak gezien. Dokter Rupert was een buurman: hij woonde op de Steenhoffstraat nummer 12. Tante werd in het huishouden bijgestaan door Jans Smeeing, de dienstbode, die ik ook nog goed gekend heb. Gezien de soms weinig rooskleurige financiële toestand verhuurde mijn tante zo nu en dan kamers om wat bij te verdienen. Zo woonde ook ene A.J. Santen in huis. Ik geloof dat dit een onderwijzeres was. Op de andere hoek van de Steenhoffstraat en de Talmalaan woonde de familie Bosboom; dat waren goede burenen. Hij was electricien en alle spullen op electriciteitsgebied kwamen bij Bosboom vandaan.

Na het overlijden van mijn tante bleef oom Theo met zijn jongste dochter Cor in het huis aan de Steenhoffstraat wonen. Zij heeft hem tot aan zijn dood in 1946 verzorgd. Cor trouwde in 1941 met Theo van Dijck, ambtenaar bij het Ministerie van Landbouw, aanvankelijk werkzaam in Utrecht, later in Den Haag. Theo trok bij haar in en na het overlijden van haar vader zijn zij daar samen blijven wonen. Enkele jaren voor haar overlijden, zo begin jaren negentig, is het huis verkocht.

De oorlogswinter

Tijdens de barre oorlogswinter werd de situatie in Amsterdam steeds slechter;

Nel van Klooster met in de kinderwagen haar zusje Catharina ("Tim") in de tuin van Steenhoffstraat 14.

aan eten kon je bijna niet meer komen. Veel was op de bon. Na rijp beraad werd besloten om mijn zuster en mij bij familie buiten Amsterdam onder te brengen waar het gemakkelijker was om aan eten te komen. Vader en moeder hadden dan samen de beschikking over vier bonkaarten. Mijn zuster zou ondergebracht worden bij nicht Toos in Groenekan en ik in Soest bij oom Theo en nicht Cor met haar man. En zo gebeurde het.

Afgesproken werd dat ik op 24 december 1944 door een kennis van mijn ouders, Cor (Kees) Hilhorst naar Soest gebracht zou worden. Hij werkte destijds bij de firma M.A.E. Kalker, Uitrustingen en heeren-modeartikelen, gevestigd aan de Kalverstraat 104-106.

Daar werden uniformen voor de Wehrmacht gemaakt, zodoende beschikte hij over een Ausweiss. Cor Hilhorst was een broer van Antoon Hilhorst, onderwijzer in Soest. Verder was er nog een broer Wout, kleermaker in Baarn, en een gehandicapte broer Herman die eigenaar was van een sigarenzaakje, eveneens in Baarn. De ouders van deze broers waren verre familie van mijn grootouders. Tijdens jaarlijkse bezoeken aan de schouwburg in Amsterdam werd er bij mijn grootouders overnacht, want per trein terug naar huis was toen niet mogelijk.

Cor Hilhorst had gezegd dat ik moest wachten op de Berlagebrug, waar hij per fiets zou komen. Bij de Berlagebrug was destijds de uitvalsweg naar het Gooi. Er zou een auto van De Telegraaf langs komen en wellicht konden we dan een lift krijgen. Zoals bekend was De Telegraaf goed fout in de oorlog en vandaar nog de auto, weliswaar gestookt op hout. Het sneeuwde die dag heel hard. Ik stond daar niet alleen, want tientallen vrouwen met kinderen wachtten daar ook op die auto. Zij probeerden over de IJssel te komen om daar eten te krijgen. Uren gingen voorbij maar geen auto en ook geen Cor Hilhorst. En het bleef maar sneeuwen. Eindelijk tegen vijf uur kwam Hilhorst op een fiets met houten banden en even daarna de auto. Vrouwen en kinderen werden ingeladen, maar Hilhorst mocht niet mee. Ik

wel, maar wat moest ik alleen? Toen de auto wegreed heeft Hilhorst zich toch in de volle achterbak weten te wurmen met de fiets buiten boord.

Lang duurde de tocht niet, want door het barre weer kon de chauffeur niets zien en besloot naar Weesp te rijden en daar onderdak te gaan zoeken bij een pastorie. Toen besloot Hilhorst om verder te gaan lopen. De route ging richting Bussum en verder door de bossen via Hilversum daar het inmiddels 'spertijd' was geworden en we dus niet bij de straat mochten zijn. Weliswaar waren in de bossen opslagplaatsen met munitie van de Duitsers, maar de enkele bewakers daarvan waren oude, uitgebluste mannen die op ons vriendelijke "Guten Abend" nauwelijks reageerden. 's Avonds omstreeks elf of twaalf uur kwamen wij in Soest aan. Gerust hebben wij niet, want waar moest je gaan zitten? Misschien heb ik daar zo'n hekel aan wandelen of lopen aan overgehouden.

In Soest kwam ik op bekend terrein want ik was dus in de zomervakanties altijd al bij de familie Van Limburg Brouwer. Later kwamen er ook nog evacués uit Arnhem bij en kregen we allemaal een taak. Mijn baan was om dagelijks melk te halen bij "Piet van Riek" op de Lange Brinkweg. Mijn angst was altijd dat onderweg het luchtalarm zou gaan en ik met mijn melk een heenkomen moest zien te vinden. Verder had de familie genoeg te eten.

Vermoedelijk kon Theo van Dijk door zijn beroep zo nu en dan wat extra's regelen. Of dit allemaal op een legale manier gebeurde wist ik toen niet, ik was nog te klein om het allemaal te begrijpen. Maar jaren later had ik daar zo m'n twijfels over. In die tijd keek men niet zo nauw als er maar eten was. Ik ben in Soest gebleven tot 8 mei 1945. Voor de bevrijding hoorden we nog de beschietingen vanuit Amersfoort en bivakkeerden we 's nachts in de kelder. In die maanden kwam ik ook bij de familie Van Roomen aan de Melm, waar ik ook tijdens de eerdere vakanties al kwam. Ook van deze familie kwam eten. Van hun zoon Richard van Roomen, die in 1939 verongelukt is op de onbewaakte overweg aan de Melmweg, heb ik nog een bidprentje. Vader Willem van Roomen kon belezen. Als je bijvoorbeeld kiespijn had dan ging je daar naar toe om van de pijn af te komen. Verder waren er ook contacten met Wous van Logtestijn en Anna van Roomen die aan het Kerkpad woonden dichtbij de katholieke kerk. Mijn zuster heeft daar verschillende zomers gelogeed om aan te sterken. "Tante Anna" had zelf geen kinderen en had geregeld logeetjes in huis.

Waarschijnlijk was dat allemaal liefdeswerk want mijn moeder was altijd bezig om cadeautjes voor haar te verzinnen. De dagen na de bevrijding kwamen er colonnes verslagen Duitsers - allemaal oude mannen - door Soest op weg naar

de Heimat. Ze trokken lopend en soms met een overgebleven paard of kar verder. Zelf ben ik op een geleende fiets zo gauw mogelijk weer naar Amsterdam gegaan, want mijn school wachtte. Wonder boven wonder is dit het enige jaar geweest dat er geen eind-examen plaats had. Bij koninklijk besluit kregen alle scholieren dat jaar hun HBS of Gymnasium-diploma cadeau. Dat was boffen!

Familiefoto ter gelegenheid van de zestigjarige bruiloft van Cornelis van Klooster en Catharina Wilhelmina Gies, Soest september 1933. Zittend het bruidspaar met tussen hen in kleindochter Nel van Klooster. Staand van links naar rechts: Anna van Klooster-van Bers met op de arm haar jongste dochter Catharina ("Tim") van Klooster, Mans Rakers, Toos Rakers-van Limburg Brouwer, Anna van Limburg Brouwer-van Klooster met achter haar Cor van Limburg Brouwer, Theo van Limburg Brouwer, Dien de Bruin-van Klooster en haar schoondochter Louise Spaan-Henny met op de arm haar dochter Loes Spaan.

DE FRANSE SLAG

Hans Kruiswijk

Vrijdag 19 mei werd bij de opening van de expositie "Logies in Soest: hotels en pensions in Soest in de vorige eeuw" de gerestaureerde, aardewerk herdenkingsschaal 1813-1913 officieel teruggebracht in Museum Oud Soest. De door de bekende Utrechtse firma Mobach gemaakte schaal is dankzij bemiddeling van ons lid, de heer J.J. Meerts, gerestaureerd en geconserveerd door Margot van Os uit Hilversum. De prachtige schaal, die werd gevonden op de zolder van Museum Oud Soest, toont hoe de Nederlandse leeuw onvervaard de Franse adelaar verjaagt.

100 jaar bevrijding van het Franse juk is in Soest niet ongemerkt voorbij gegaan. Op 5, 6 en 7 augustus 1913 werden door "Soest-Vooruit", Vereniging tot Bevordering van het Vreemdelingenverkeer in Soest Onafhankelijkheidsfeesten georganiseerd. Er was een feestcomité dat zich op 7 juli 1913 in een pamflet richtte tot alle inwoners. De opstellers schrijven: "Nu alle voorbereidingen zijn getroffen, alsmede de begroting van onkosten is vastgesteld, komt het Comité thans tot de Gemeentenaren met het verzoek haar ten deze finantiëel te willen steunen."

De uitgaven worden geschat op plus minus fl. 2300, inclusief de feestuitde-

ling aan de behoeftige ouden van dagen. Deze kosten zijn gedekt als door de inwoners 'gezamenlijk' voor een bedrag van fl. 500 wordt ingetekend. Naast deze bijdrage vraagt het Comité de Soesders in te schrijven op een garantiefonds dat eveneens fl. 500 moet bedragen. Dit geld is bedoeld om bij tegenvallende inkomsten van een te houden tentoonstelling niet in de problemen te geraken: "Alleen wanneer bij onvoorziene tegenslag de tentoonstelling een tekort zou opleveren, hetwelk niet uit de feestmiddelen kan worden gedekt, zullen de inschrijvers ponds

Herdenkingsschaal 1813-1913

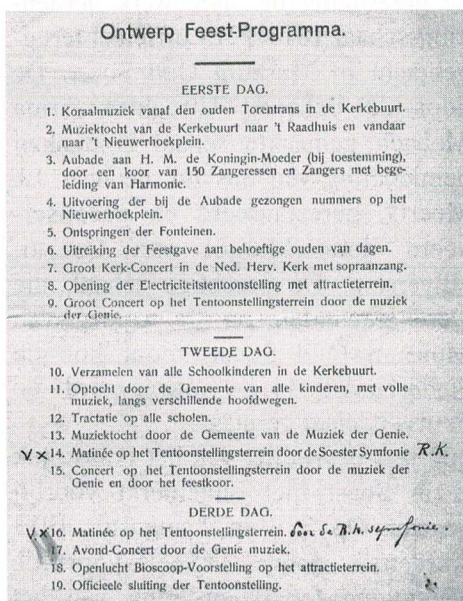
Achterkant schaal

gewijze naar het bedrag hunner inschrijvingen betalen.” Een eeuw later was de Franse overheersing kennelijk nog niet vergeten.

Bezetting

Op zondag 18 januari 1795 neemt een Scheveningse visser in een donkere winternacht stadhouder Willem V op zijn schouder en draagt hem naar zijn boot. Een kleine vloot vertrekt richting Engeland, terwijl het eerste detachement Franse soldaten Den Haag binnentrekt. Het begin van de Franse bezetting. De Zeven Verenigde Nederlanden namen een nieuwe naam aan: De Bataafse Republiek. Ons land werd daarmee van 1795 tot 1810 als vazalstaat ondergeschikt aan Frankrijk. De jongere broer van Napoleon, Louis werd koning van Holland. Hij deed zijn best om een goede koning te zijn, leerde Nederlands en stelde zich soepel op. Napoleon Bonaparte was daar niet over te spreken en toen de Engelsen in de

zomer van 1809 op Walcheren landden lijfde Napoleon Bonaparte in 1810 de Noordelijke Nederlanden in bij zijn Keizerrijk. Dat duurde tot de opstand van 1813, toen de Fransen uiteindelijk het hazenpad kozen.

Pamflet

Opvallend genoeg heeft die bezetting de grondslag gelegd voor een nieuwe inrichting van de samenleving: de wetgeving werd gewijzigd, de macht van de adel en welgestelde families brokkelde af, de belastingen werden herzien en uitgebreid, het kadaster werd opgericht, er kwam een vorm van dienstplicht, kerk en staat werden officieel van elkaar gescheiden en in het bevolkingsregister kregen alle Nederlanders een eigen

achternaam met een duidelijk adres.

Tot in de invoering van de burgerlijke stand werd iedereen bij zijn voornaam genoemd en werd de naam van de vader of moeder als achtervoegsel gebruikt, bijvoorbeeld: Dirck Willemszoon. Iedereen moest een eigen achternaam kiezen. Degenen die het niet serieus namen maakten er een grap van: Poepjes, Niemandsverdriet, Naaktgeboren en protestnamen, zoals Vrijman en Zondervan. Toen koning Willem I later de nieuwe burgerlijke stand overnam, zaten die mensen vast aan een wel heel bijzondere achternaam!

Ook in oude akten is de Franse invloed herkenbaar: woorden als *comparer* (verschijnen) en *decider* (besluiten) zijn rechtstreeks ontleend aan de taal van de bezetter.

In Soest werd op 1 januari 1812 het eerste gemeentebestuur benoemd. Het bestond uit een *maire* (burgemeester), een *adjunct-maire* (wethouder) en tien *municipale raden* (leden van de gemeenteraad). De Franse overheersers vervingen de provincies door departementen, die net als in Frankrijk de namen kregen van rivieren en andere geografische aanduidingen. Soest viel onder het arrondissement van Amersfoort, dat weer deel uitmaakte van het departement van de Zuiderzee. In het arrondissement Amersfoort werd A.C. Snoukaert van Schauburg onderprefect. Van die familie vinden we in de Oude Kerk nog een rouwbord! De

bevolking begon in de loop der jaren steeds meer te morren vanwege de maatregelen van de Fransen.

Het meest ingrijpend was de *conscription*, de plicht om in het leger van de keizer te dienen. In maart 1811 vonden in Utrecht de eerste *rellen* plaats. In de herfst van datzelfde jaar bezocht Napoleon de Hollandse departementen en deed daarbij ook de *arrondissements* Amersfoort en Utrecht aan. De bevolking van Soest kreeg niet alleen te maken met de keizerlijke dienstplicht. Belastingen, inkwartieringen en het vorderen van paarden riepen weerstand op. Het in beslag nemen van de paarden had grote gevolgen voor de boerenbevolking. Er werden lijsten opgesteld, waarop van elk paard een aantal gegevens en kenmerken werd vermeld, zoals het geslacht, de leeftijd, de haarkleur, de grootte en de namen van de boerenknechten die de dieren moesten begeleiden.

Zij waren de 'begelijders' of *conducteurs*. De woede van het volk nam verder toe na de mislukte veldtocht van Napoleon naar Rusland in december 1812, waarbij grote aantallen Nederlanders het leven lieten. Aan het eind van de zomer van 1813 werd de Volkerenslag bij Leipzig de definitieve ommekeer. Het verzet begon in Amsterdam en nam steeds meer in omgang en hevigheid toe. Ondanks intimiderende maatregelen (in

Woerden vermoordden de Fransen in november 1813 dertig inwoners!) moesten de Fransen uiteindelijk het veld ruimen. Zondagmorgen 28 november 1813 trokken de bezetters weg uit Amersfoort en Soest. Diezelfde middag verschenen de Kozakken, terwijl overal de oranje vlag uitging. Het bezoek van Pruisische en Russische troepen was ook geen onverdeelde vreugde. De vorderingen bleven evenals het inkopen doen zonder te betalen en de inkwartieringen van soldaten. Op 3 december 1813 klaagde het bestuur van Amersfoort over de bevrijders: "Zij dringen bij particulieren tegen wil en dank het huis in, zoodat al vele daaruit

in de nacht hunne vrouwen, die zij wilden aangrijpen, de vlugt hebben moeten nemen." Tenslotte deed Napoleon in april 1814 troonsafstand en was het leed geleden.

De wederopbouw kon beginnen. De prins van Oranje keerde terug en werd ingehuldigd als soeverein vorst Willem I. De bevolking kon opgelucht ademhalen. Dat de ellende van die jaren onder het Franse juk niet vergeten werden, blijkt uit de viering 100 jaar later. Bijna twee eeuwen later herinnert de Mobach schaal aan een roerig verleden, dat de basis vormde van onze democratische samenleving.

Lijst der Paarden van de Alde Bred. Schied. op d. Gheschieding in Brug. d. d. 1813

1	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
2	Adriaen van Amersfoort	Adriaen van Amersfoort	Adriaen van Amersfoort		
3	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort	Adriaen van Amersfoort		
4	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
5	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
6	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
7	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
8	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
9	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
10	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
11	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		
12	Adriaen van Amersfoort	Willelm. Schied.	Adriaen van Amersfoort		

Lijst vordering paarden

Bronnen: Geschiedenis van de provincie Utrecht vanaf 1780, uitgeverij Spectrum, 1997.

Inventaris van de archieven van de gemeente Soest 1812-1928 door A.F.M. Reichgelt. Archief gemeente Soest: stukken betreffende requisitiën van manschappen en paarden ten dienste van het leger, 1812-1813, omslag 1036.

Minuten van publicatiën uitgaande van de mairie, omslag 582.

10.000 jaar geschiedenis der Nederlanden door Klaas Jansma en Meindert Schroor, Rebo Productions, Lisse, 1991.

Werkgroep:

De contributie per jaar	€ 20,- voor leden in Nederland
	€ 25,- voor leden in het buitenland
	€ 35,- voor het bedrijfsleven
Betaling contributie op rekeningnummer 3599.02.235	
Betaling bijzondere evenementen op rekeningnummer 3159.91.720	
Losse nummers	: Verkrijgbaar bij de secretaris.
	Leden € 2,50
	Niet-leden € 5,00

	Blz.
De Soester Nachtwacht (deel 2)	1
Vrouwenvredeskamp in Soesterberg (deel 2)	11
Soester verenigingen (deel 6): vrijzinnig godsdienstigen	17
Pastoor Rademaker (deel 13)	20
Herinneringen aan Soest door Nel van Rodenrijs- van Klooster	29
De Franse Slag	39

